

بسمه تعالی

دانش کده علوم اجتماعی، دانش گاه تهران

امپریالیسم علم اقتصاد، گری بکر و مدل های رفتار عقلانی در جامعه شناسی

حامد قدوسی

تابستان ۱۳۸۷

www.chaay.ghoddusi.com

هدف اصلی بحث

معرفی روی کرد انتخاب عقلانی (و مدل سازی مبتنی بر آن) در بررسی و تحلیل مسایلی که به طور سنتی خارج از چارچوب علم اقتصاد قرار می گیرند.

عناوین بحث

(۱) امپریالیسم علم اقتصاد

(۲) گری بکر و مشارکت او در توسعه مدل های عقلانی در مسایل اجتماعی

(۳) مثال هایی از کاربرد مدل رفتار عقلانی

(۴) جمع بندی

محدودیت های بحث

تمرکز روی مدل های ساده رفتار عقلانی و در نظر نگرفتن موضوعات پیچیده تر مثل اثر سرریز، عدم تقارن اطلاعاتی، عدم قطعیت و عقلانیت محدود

جرقه های آغازین امپریالیسم علم اقتصاد، گری بکر

Becker's Book:
Economic Approach to
Human Behavior

در سال های اخیر اقتصاددان مفاهیم اقتصادی را به طور گسترده ای برای توضیح رفتارهای خارج از بازارهای مالی به کار گرفته اند و به تبع آن تمایل متخصصان خارج از حوزه اقتصاد به این روی کرد نیز رو به افزایش است.

به تبع این روند پدیده هایی مثل تبعیض نژادی، زاد و ولد، جرم، آموزش، مشارکت در بازار کار و "تفریح" به تر درک شده اند. در حقیقت نظریه اقتصادی در حال تکوین یک چارچوب "واحد" برای توضیح رفتار انسانی در قبال تمامی "منابع کم یاب" است.

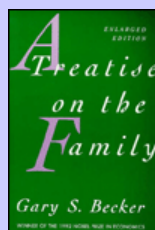
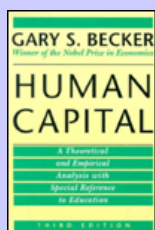
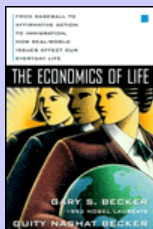
گری بکر

Nobel Lecture: The Economic
Way of Looking at Behavior

- متولد ۱۹۳۰، آمریکا
- دکترای اقتصاد، دانش گاه شیکاگو، ۱۹۵۵
- تز دکترا در زمینه تبعیض (بعدا کتاب)
- جایزه نوبل، ۱۹۹۲
- توسعه دهنده اقتصاد به حوزه هایی مثل خانواده، جرم و جنایت، تبعیض، آموزش و ...

کتاب های منتشر شده توسط بکر

امپریالیسم علم اقتصاد

- توسعه روش شناختی علم اقتصاد به سایر حوزه های علوم انسانی
- تلاش برای ایجاد مدل هایی که تاثیر متغیرهای خارجی بر تعادل رفتار عامل ها را نشان دهد.
- مثال: Law and Economics, Public Choice, Household Economics

امپریالیسم علم اقتصاد: برش موضوعی و ابزاری در علوم اجتماعی

- حوزه های علوم انسانی مبتنی بر موضوع مطالعه: علوم سیاسی، علوم اجتماعی؛ مطالعات شهری، ارتباطات، زبان شناسی
- حوزه های مبتنی بر ابزارهای مطالعه: اقتصاد، آمار، روش تحقیق، ...؟؟

امپریالیسم علم اقتصاد

- صدور ابزارهای اقتصادسنجی
- صدور مدل سازی عقلانی

ملاحظات اقتصادسنجی در مطالعات اجتماعی

- فرضیات روش حداقل مربعات (OLS) و نقض آن‌ها در دنیای واقع
- مثال‌هایی از خطاهای معمول
  - دوستی‌های خیابانی و طلاق
  - حضور زنان در بازار کار و رشد اقتصادی
  - دموکراسی، رشد اقتصاد و سرمایه اجتماعی

مبانی اصلی امپریالیسم علم اقتصاد

- عقلانیت فردی عامل‌ها (Individual Rationality): عقلانیت انفرادی و استراتژیک
- آینده‌نگر بودن عامل‌ها و انتظارات عقلانی
- محدودیت منابع (هزینه فرصت) (Resource Constraint)
- تعادل (Equilibrium) و توضیح درون‌زا (Endogenous)
- مدل‌های ساده (Parsimonious)

فرضیات اقتصاددان ها

- افراد می دانند چه می کنند
- اگر رفتار مشاهده شده با پیش بینی های مدل تئوریک مبتنی بر رفتار عقلانی سازگار نبود جایی در مدل سازی اشکال دارد و نه رفتار افراد!
- آیا این فرض غیرواقع بینانه است؟ تاثیر اطلاعات نامتقارن، هزینه های مبادله و غیره

آیا رفتار عقلانی "واقع بینانه" است؟

- تئوری as if فریدمن / تفاوت آن با نظریه مارکس
- فرض ساده کننده مفید
- تست های تجربی / آزمایش گاهی
- محدوددهای کاربرد

هشدار ۱: مدل های مبتنی بر تصمیم گیری عقلانی مدعی توضیح رفتار یک فرد خاص نیستند. این مدل ها در جمعیت های بزرگ و برای توضیح رفتار کلان اجتماعی مناسب تر هستند.

هشدار ۲: فرضیه رفتار عقلانی به هیچ وجه این پیامد را ندارد که رفتار فرد "اخلاقی" است. رفتار عقلانی صرفاً به تناسب "ابزارها" و "ترجیحات" اشاره دارد ولی چیزی در مورد **ترجیحات** نمی گوید.

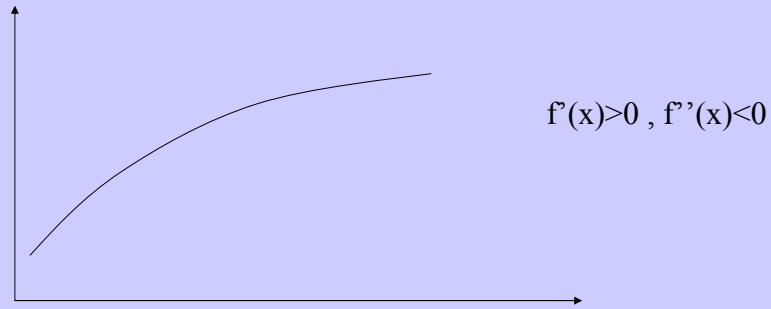
هشدار ۳: فرض رفتار عقلانی به هیچ وجه این پیامد را ندارد که افراد لزوماً "خودخواه" یا "بی رحم" هستند. ترجیحات فرد می تواند هر چیزی باشد از جمله "خیرخواهی عمومی" یا "علاقه به دیگری"

یک انتقاد قدیمی: اقتصاددان ها انسان را در قالب اعداد و فرمول های ریاضی محصور می کنند!!

امتیازات گفت و گو به زبان ریاضی

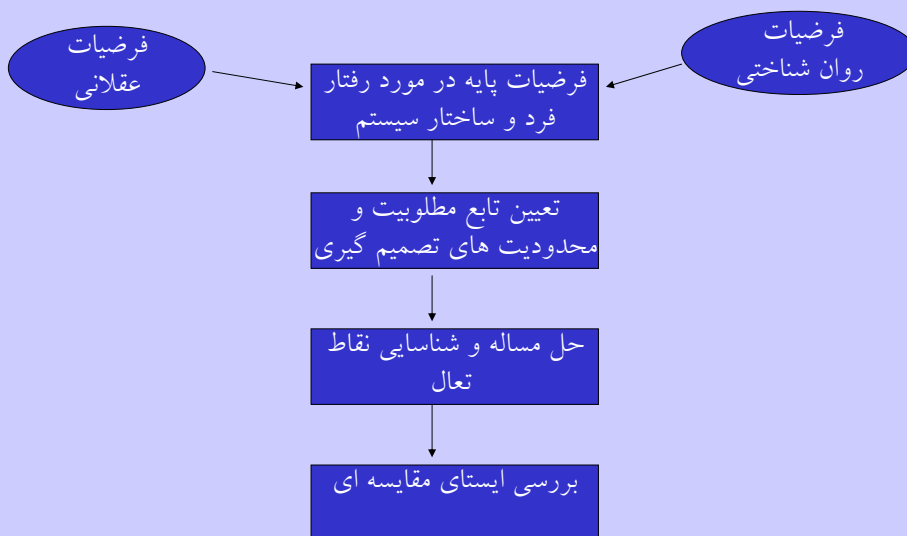
- روشن شدن فرض ها
- کوتاه شدن متن
- روشن شدن عبارت ها و مفاهیم

مثال: شکل ریاضی تابع مطلوبیت

• پیامدهای دنیای واقع دو فرمول ریاضی فوق

مدل سازی رفتار عقلانی: روش قیاسی

مثال ۱: اقتصاد جرم و جنایت

- مدل اقتصادی جرم: انتخاب های عقلانی افراد برای دست زدن به جرم
- اثر بازدارندگی نهایی (Marginal Deterrence): مثال آدم ربایی یا تجاوز
- زندان یا جریمه؟
- اثر نابرابری در تمایل به جرم

مثال ۲: نظریه تخصیص زمان بکر

- محدودیت وقت به عنوان محدودیتی غیرقابل حل
- اگر درآمد ساعتی افراد بیشتر شود آیا بیشتر کار می کنند یا کم تر؟
- اثر درآمدی: به سمت کاهش ساعت کار
- اثر هزینه ای: به سمت افزایش ساعت کار
- ترکیب تفریحات افراد ثروت مند و افراد معمولی
- تاثیرات اجتماعی؟

مثال ۳: نظریه ازدواج بکر

- نهاد ازدواج به عنوان مکانیسمی برای تقسیم کار
- مطلوبیت ناشی از کالاهای بازاری و غیربازاری
- وقت به عنوان یک ورودی مهم در فرآیند تولید خانگی
- تصمیم گیری برای تخصیص وقت بر اساس بهره وری نهایی
- اقتصاد مقیاس؟

ملاحظات در باب نظریه ازدواج بکر

- اهمیت تولید خانگی در کشورهای در حال توسعه
- نقش خانواده در هم وار کردن بخشی از شوک های بیرونی (بیماری، بی کاری، بلایا، ...) به علت ضعف بازارهای مالی
- فرض یک سان گرفتن کل خانواده: نبود چانه زنی در منزل
- نقش های اجتماعی

مثال ۴: نظریه تبعیض بکر

- تبعیض: ترجیحی برای انتخاب یک زیرمجموعه خاص ، نیازمند گسترش تابع مطلوبیت برای در بر گرفتن تمایل به گروه های خاص
- تبعیض عقلانی (آماری)
- تبعیض غیرعقلانی
- سرنوشت تبعیض غیرعقلانی: نقش اندازه جمعیت اقلیت

مثال ۵: جست و جو در ازدواج و زمان بهینه طلاق

- هزینه جست و جو در ازدواج
- مطلوبیت نهایی ناشی از شناخت فرد بیش تر
- هزینه های طلاق
- منافع ناشی از طلاق
- تاثیر هزینه طلاق بر زمان انتظار برای ازدواج

مثال ۶: جهیزیه و کاست در هندوستان

- رفتار نامتقارن دریافت عضویت در طبقه اجتماعی برای زن و مرد
- مردان طبقه بالاتر و زنان طبقه پایین تر
- جهیزیه به عنوان مکانیسمی برای ارتقاء طبقاتی برای زنان

بحث و گفت و گو

- محدودیت های نظریه رفتار عقلانی
- شکل گیری ترجیحات
- اقتصاددان ها می توانند از جامعه شناسان چه چیزهایی را بیاموزند؟

بالتشكر!